

UNIVERZA V LJUBLJANI

FILOZOFSKA FAKULTETA

Oddelek za slovanske jezike

Diplomska naloga

ZGODOVINSKI ROMAN IN POVEST

OSKARJA HUDALESA

Anka Kolenc

Vače: marec 1998 Mentor: [dr. Miran HLADNIK](#)

ZAHVALA

*Najprej se ljubeče zahvaljujem svoji
[družini - Zvonetu in otrokom: Mojci, Špeli in Jani](#)*

, ker so mi v letih študija tako srčno stali ob strani.

*Posebno toplo se zahvaljujem
Jerneji, Sandi, Jani, Tatjani in
Mojci, ki so mi tako naklonjeno
pomagale in brez zadržkov sprejele
moj nevsakdanji prenos rednih
študijskih obveznosti v tretje
življenjsko obdobje.*

*Za številne pomembne informacije,
prijaznost in spomine, ki*

*jih je delila z menoj, se prisrčno
zahvaljujem gospej Zori Hudales.
Iskrena zahvala pa velja
tudi mentorju, profesorju Miranu
Hladniku, od katerega sem
se - zaradi njegove širine in
vedno iščočega duha, ki zmeraj
najde skupno območje, kjer je
možen dogovor, prilagajanje,
vzpodbuda in kreativnost -
ogromno naučila.*

VSEBINA

I. [UVOD](#).....

a) [Vsebina naloge](#).....

b) [Literarnoteoretična "orodja"](#)

II. [OSKAR HUDALES, ŽIVLJENJE IN DELO](#).....

III. [LITERARNOZGODOVINSKE OPOMBE IN KRITIKE](#)...

IV. [ZNAČILNOSTI HUDALESOVE ZGODOVINSKE PROZE](#).

a) [Zgodovinska povest Vrnitev v življenje.](#)

1. [Fabula](#).....

2. [Glavni junak](#).....

3. [Odnos med zgodovino in fikcijo](#).....

4. [Vodilni motivi](#).....

5. [Nacionalna ideja](#).....

b) [Zgodovinski romani](#).....

1. [Fabula](#).....

2. [Glavni junak](#).....

3.	Odnos med zgodovino in fikcijo
4.	Vodilni motivi
5.	Nacionalna ideja
c)	Analiza skupnih značilnosti
1.	Značilnosti zgodovinskega romana ...
2.	Elementi trivialnosti
3.	Prikaz ljubezenskih trikotnikov
IV.	ZAKLJUČEK
	VIRI IN LITERATURA

UVOD

a) Vsebina naloge

Diplomsko nalogo **Zgodovinski roman in povest Oskarja Hudalesa** sem razdelila na pet delov: uvod, kratko poročilo o življenju in delu Oskarja Hudalesa, kritike del, ki so predmet obravnave v moji diplomski nalogi, obravnavo teh del in zaključek.

V prvem delu uvoda sem opisala kako je naloga sestavljena in kaj vsebujejo njeni posamezni deli, v drugem delu uvoda pa sem navedla definiciji realističnega zgodovinskega romana in povesti kot temeljni kategoriji, s katerimi sem navedena dela Oskarja Hudalesa opazovala.

V drugem delu naloge sem zelo na kratko predstavila življenje in delo Oskarja Hudalesa.

V tretjem delu sem zbrala obravnave in omembe nekaterih avtorjev. Sem sem vključila tudi polemično razpravo Oskarja Hudalesa, ki govori o ustvarjanju njegove zgodovinske proze, predstavila pa sem tudi strokovne ocene.

Četrty in hkrati osrednji del naloge je obravnava treh zgodovinskih romanov in ene zgodovinske povesti Oskarja Hudalesa. Povest **Vrnitev v življenje** je izšla pri Kmečki knjigi leta 1958, roman **Križar Lenart** pri Založbi Obzorja 1962, roman **Med dvema svetovoma** je izšel v dveh delih leta 1962 in 1963, **Požar krvi** pa je izšel posthumno pri Pomurski založbi leta 1969. Najprej sem obravnavala povest, potem pa romane, ki jih nisem obravnavala po času njihovega nastanka oz. izida, ampak v zaporedju, ki ga je narekovala tematika. V zgodovinski prozi Oskarja Hudalesa sem

opazovala: fabulo, odnos med zgodovino in fikcijo, vodilne motive in nacionalno idejo ter z dvema tabelama - v prvo bodo vključene lastnosti zgodovinskega romana, v drugo pa lastnosti trivialnega romana - prikazala značilnosti Hudalesove zgodovinske proze.

Zgodovinsko prozo Oskarja Hudalesa bom tako opazovala iz vidika temeljnih problemov zgodovinskega romana in povesti ter iz vidika trivialnosti.

V zaključku sem navedene romane primerjala med seboj in med njimi iskala vzporednice.

b) Literarnoteoretična "orodja" za opazovanje zgodovinskih romanov in povesti Oskarja Hudalesa

Osnovna "orodja" za opazovanje zgodovinskih romanov in povesti Oskarja Hudalesa so bile definicije: povesti, zgodovinske povesti in zgodovinskega romana.

"Povest je 1. plebejska pripovednoprozna zvrst (Kmecl), njen recipient

je socialno in izobrazbeno nizki bralec, 2. zato je v povesti veliko privlačne fabulativnosti ter 3. poučnosti v raznih oblikah. 4. Povest je rada žanrsko določena, njena glavna žanra sta kmečka in zgodovinska povest, 5. producent pa popularna založba. - Te lastnosti so povzročile enačenje povestnih žanrov s trivialnimi. 6. Najti jo je v treh različnih dolžinah, namreč kratko, srednjo in dolgo povest. Prvi dve se pojavljata v periodiki ali v zbirki (do največ 20.000 besed), tretja zahteva objavo v nadaljevanjih ali samostojno knjigo. 7. Zgradba je pri dolgih tekstih podobna romanu, pri krajših pa noveli in kratki zgodbi.

V definicijo se ponuja še vrsta drobnih lastnosti, npr. razmerje med srečnim in nesrečnim koncem ali pasivna in neodločna glavna oseba, vendar to niso več samo značilnosti povesti, ampak značilnosti, specifične za slovensko literaturo nasploh oziroma za kakšno njeno zgodovinsko obdobje." (Miran Hladnik, Povest.)

"Slovenska zgodovinska povest je poleg vaške povesti najpopularnejši tip daljše pripovedne proze. Število izdanih naslovov in velike naklade (v 19. stoletju je zanjo skrbela množična Mohorjeva družba), postavljajo to pisanje pod naslov trivialne literature. Zvezo z njo izkazuje še shematičnost naslovov, sorodnost s trivialnimi pustolovskimi žanri 18. stoletja in ob zabavnosti še izrazita nacionalnopolitična funkcija." (Miran Hladnik, Pot slovenske zgodovinske pripovedne proze v 20. stoletje).

"Z romanom je povesti skupno, da opazuje življenje kot proces, ki zahteva upoštevanje socialnih, političnih, psiholoških momentov ipd.

Povest pa ne predstavlja celega procesa kot roman, ampak le njegov del, ga omeji s pozitivnim oziroma negativnim koncem in tudi prostorsko (najraje v okviru opozicije med dvema prostoroma, npr. vas : mesto), časovno (do nekaj let) in s številom oseb (do velikosti ene družine). Povest ljubi kronikalnost (kronika in biografija še danes veljata za najbolj "čisto povest" - Utehin, 1973), dogodke pripoveduje v njihovem "naravnem zaporedju", je zato v principu netektonske zgradbe in ima umirjen pripovedni tempo." (Miran Hladnik, Povest.)

V Leksikonu Cankarjeve založbe 1984, str. 87, je naslednja **opredelitev zgodovinskega** (historičnega) **romana**: zgodovinski roman je roman s snovjo iz zgodovine, z realnimi ali večidel fiktivnimi zgodovinskimi osebami, na historičnem ozadju, z voljo do avtentičnega orisa oseb, družbe, kulture in dogajanj; pogosto je v središču pustolovsko-ljubezenska zgodba (značilno za historični roman v romantiki), pa tudi realni zgodovinsko-socialni procesi (realistični zgodovinski roman), pogosto z nacionalno, ideološko tendenco. Nastal je v romantiki (Scott, Hugo, Manzoni), se razvijal v dobi realizma (Tolstoj, Flaubert, Sienkiewicz). Pri Srbih in Hrvatih Andrić, Crnjanski, Šenoa idr. Pri Slovencih začetek z Jurčičem, nato Tavčar, Finžgar, Pregelj, Bevk, Rebula, M. Malenšek idr. Poseben primer slovenskega historičnega romana o NOB (T. Svetina, M. Kranjec, V. Kavčič).

"Zgodovinski roman je oblika, ki v večji meri kot časovnim stilom (romantika, realizem, simbolizem ...) sledi svojim lastnim zakonitostim, svoji lastni tradiciji, preizkušenim algoritmom, je skratka bližje poetiki istovetnosti kot poetiki nasprotja ali inovacije. Dosledno tako

razumljen bi moral slovenski zgodovinski roman v splošnem doživeti bolj negativno sodbo, kot je ta, ki jo izpričuje literarna zgodovina. Očitka trivialnosti ga je reševal njegov nacionalni

pomen. (Miran Hladnik, *Pot slovenske zgodovinske pripovedne proze v 20. stoletje.*)

Utemeljitelj slovenskega zgodovinskega romana je **Josip Jurčič** z delom **Ivan Erazem Tattenbach**.

"**Zgodovinski roman** je lahko zapis heroične preteklosti, je tudi pripoved o lastnih zmagah in tujih porazih, s katerimi se napaja narodnostna in družbena zavest sedanjosti, o lastnih porazih in tujih zmagah, s katerimi izreka bojevito obtožbo preteklih dogodkov; je ogledalo, v čigar temeljih se zrcalijo korenine današnje narodove in človeške usode. Ta del vloge zgodovinskega romana je v razvoju slovenskega zgodovinskega romanopisja najpomembnejši in najpogostejši, saj se je pripovedništvo z zgodovinsko temo in z njeno idejno vsebino obračalo k političnim situacijam sedanjega časa.

Zgodovinski roman v svojem iskanju pretekle resnice odkriva tudi kulturno in duhovno podobo človeka preteklosti, in to toliko močneje in prepričljiveje, koliko intenzivneje oblikuje jezikovno podobo sporočila. Jezik zgodovinskega romana je zaradi tega tudi ena pomembnejših prvin te

pripovedne vrste. Arhaizirani literarni svet v arhaiziranem jeziku je močan člen v funkciji zgodovinskega romana.

Tretja pomembna prvina zgodovinskega romana, kot se kaže tudi v sodobni slovenski varianti, je v slikovitosti in eksotičnosti preteklosti, v avanturističnosti fabulativnih zapletov in v domišljijem bogastvu, ki je z okvirnimi vezmi vpeto v izpričana dejstva zgodovinskih dokumentov." (Helga Glušič, Sodobni slovenski zgodovinski roman.)

Način povzemanja fabule, analize vodilnih motivov in nacionalne ideje je podoben drugim tovrstnim nalogam. Za iskanje razmerij med fikcijo in faktom pa sem - ker faktov v nobenem delu ni bilo možno izluščiti po odstavkih, kot je to možno npr. pri Jurčiču - izpisala dodatne, podrobne fabule, iz njih izluščila elemente, ki

predstavljajo fakt in procent zastopanosti fakta izračunala po znani formuli. Nemara se zaradi takšnega načina izračuna razmerij med faktom in fikcijo delež fakta v vseh delih kaže nekoliko višji.

II. OSKAR HUDALES, ŽIVLJENJE IN DELO

Podatke o življenju in delu pisatelja Oskarja Hudalesa povzemam po člankih avtorjev: Dušana Mevlje, Janeza Švajncerja, Alenke Glazer, Jožeta Župančiča, Frana Roša, Branka Rudolfa in hčerke Zore Hudales, ki so bili pisatelju v spomin objavljeni po njegovi smrti. Upoštevala sem tudi izpoved, ki jo je za družinsko informiranost napisal pisateljev brat, tudi pisatelj, Zoran Hudales.

Slovenski pisatelj Oskar Hudales se je rodil 18. avgusta 1905 v Žagi na Tolminskem ob Soči. Mladost je preživel v Savinjski dolini, ki je odločilno vplivala na njegovo literarno ustvarjanje.

Osnovno šolo je obiskoval v Gorici. Med prvo svetovno vojno so se Hudalesovi morali preseliti v Rečico ob Savinji, nato so se selili v Ljubijo pri Mozirju in v Okonino pri Radmirju.

Leta 1916 je Oskar nadaljeval šolanje v Ksaveriju pri Radmirju. Tu je doživljal otroštvo, ki ga je pozneje opisal v knjigah Gmajna in Mladost med knjigami.

Na celjski gimnaziji je študiral leta 1918, že naslednje leto pa se je vpisal na mariborsko učiteljsišče, ki ga je končal leta 1924.

Prvo učiteljsko mesto je bilo v Kapli na Kozjaku. Našel si je življenjsko družico Hedviko, učiteljico, s katero je bil leta 1928 premeščen v Šmartno ob Paki. Objavljal je svoje članke v Učiteljskem tovarišu, se seznanjal z marksistično literaturo in postal komunist.

Sodeloval je pri Razorih in pri Zvončku, vodil je gornjegrajsko učiteljsko društvo, bil izredno aktiven v učiteljskem gibanju za moderno šolo - potegoval se je za delovni pouk in za razredno samoupravo - urejeval je učiteljsko glasilo Prosveta, pisal članke za Popotnika in vodil pevske zборе.

Kot komunist je imel opravka z žandarmerijo, a je z aktivnostjo kljub temu nadaljeval. V Šmartnem je ostal do prihoda Nemcev leta 1941. Tedaj so ga zaprli, potem pa mu javno požgali knjige ter ga z družino pregnali v Srbijo. Tam je sodeloval z narodnoosvobodilnim gibanjem in do konca leta 1941 je bil v upravnem aparatu Borbe.

Po osvoboditvi je delal v redakciji Borbe, v propagandnem oddelku Glavnega štaba in v zveznem ministrstvu za prosveto v Beogradu.

Po vrnitvi v Slovenijo je bil inšpektor za šolstvo v tedanjem ministrstvu prosvete v Ljubljani. Kasneje se je preselil v Maribor, kjer je bil kar nekaj let zaposlen v raznih kulturnih ustanovah, nazadnje pa se je odločil za poklic svobodnega književnika.

V Mariboru je pomagal pri organizaciji mariborskega Radia, Študijske knjižnice, bil pa je tudi upravnik založbe Obzorja, v času, ko je le-ta še nastajala.

Obseg pisanja Oskarja Hudalesa je bil velik: pisal je gledališke kritike, literarne ocene in razprave, mnogo je prevajal in pisal šolske učbenike, najpomembnejše pa je bilo njegovo literarno ustvarjanje. Za

odrasle je napisal zgodovinske romane in povest, za otroke pa avtobiografske spomine, pravljice, poljudnoznanstvene knjige (zaradi Sovjetske zveze, 1947, je imel težave z informbirojem in se v tistem obdobju ni smel podpisovati v svoje učbenike), potopise ter epizirano učno snov za otroke do 4. razreda osnovne šole.

Iz priložene fotokopije njegove lastnoročno napisane bibliografije je razvidno, da je napisal tri zgodovinske romane (v štirih knjigah), petnajst povesti za mladino, dve poljudnoznanstveni knjigi, štirinajst knjig epizirane učne snovi, deset učbenikov in pomožnih učbenikov, skupaj torej petinštirideset izvirnih knjig.

Prevedel ali priredil pa je enajst obširnih knjig (leposlovnih in potopisov). Ukvarjal se je tudi s

publicistiko. Iz njegove prošnje za mesečno priznavalnino, naslovljene na republiški izvršni svet citiram: "Samo za mariborski "Vestnik" in pozneje "Večer" sem napisal člankov, gledaliških in literarnih kritik in krajših razprav za knjigo, ki bi obsegala najmanj tristo strani običajnega formata."

Za svoje delo je dobil dve nenagrajeni priznanji. Leta 1964 je bil imenovan za pedagoškega svetnika, leto pozneje pa mu je skupščina občine Maribor-Center izročila diplomo v znak priznanja za njegovo delo v korist Maribora.

Pisatelj Oskar Hudales je umrl v Mariboru 16. 12. 1968.

III. LITERARNOZGODOVINSKE OPOMBE, OMEMBE IN KRITIKE

O življenju in delu Oskarja Hudalesa govore številni članki, ki sem jih razvrstila med omembe avtorja.

Ob pisateljevi prezgodnji smrti je v Primorskem dnevniku 20. XII. 1968 učitelj Jože Župančič iz Litiije v daljšem članku, ki je bil posvečen pisateljevemu življenju in delu, med drugim zapisal: "Literarni zgodovinar in publicist prof. Janež je očrtal njegov slog takole: Avtor Hudales si prizadeva s svojimi literarno zgodovinskimi deli, da v obliki povestic posreduje razne dogodke naši mladini in tako ustvarja posebno obliko mladinskega slovstva, na pol slovstvenega, na pol poučnega."

Iz članka, ki ga je ob Hudalesovi 80-letnici rojstva napisal pisatelj Dušan Mevlja, citiram: "Stanko Janež ga v svoji literarni zgodovini

uvršča med vidnejša imena slovenskega mladinskega leposlovja." (Dušan Mevlja: Iz zgodovine slovenske književnosti: Oskar Hudales, ob 80-letnici rojstva. Večer 41/1985 (13.VII. 1985) št. 186, str. 4).

V Janeževem Pregledu slovenske književnosti Oskar Hudales ni omenjen. Ne najdemo ga tudi med avtorji Janeževe Slovenske mladinske proze, kjer so poglavitna dela z označitvami in vsebinami. V Zgodovini slovenskega slovstva ga ne navajata niti Legiša, niti Pogačnik.

Podatki o avtorju z njegovo (nepopolno) bibliografijo so nam na voljo v enciklopediji in leksikonu: zelo skromni so npr. v Enciklopediji Jugoslavije iz leta 1960, kjer je omenjen predvsem kot pisec mladinskih del, ki so prežeta z iskrenim socialnim čutom in humanizmom. Informacija o njem je za malenkost bolj izčrpna v Enciklopediji Slovenije, kjer ni označen zgolj za mladinskega pisca, temveč tudi za avtorja, ki je po **romantičnih zgledih** pisal romane s slovensko zgodovinsko motiviko. V tem kontekstu sta navedena le zgodovinska romana Križar Lenart (1962) in Požar krvi (1969). V leksikonu CZ "Slovenska književnost" iz leta 1982 je Oskar Hudales predstavljen kot mladinski pisatelj in kot avtor, ki se je "lotil tudi obsežnejših zgodovinskih romanov v **skladu z romantično tradicijo**. V tem leksikonu je - razen prevodov in krajših zgodbic za otroke njegova bibliografija popolna.

Didaktična literarna zgodovina je Oskarja Hudalesa skorajda povsem **prezrla**.

Krajše omembe, ki so se pojavljale v časopisih ob izidu posameznih del,

skoraj praviloma odslikavajo ugodno razpoloženje do vseh avtorjevih stvaritev. Drugače pa je s kritikami, ki skušajo pisateljevo delo sistematično raziskati ter ga opredeliti žanrsko in umetniško.

Poskusov sistematične analize sta bila deležna le zgodovinska povest **Vrnitev v življenje** in zgodovinski roman **Med dvema svetovoma**. Vrnitev v življenje so ocenjevali: prevajalec, publicist in pisatelj Franc Šrimpf, pesnik, pisatelj in esejist Marijan Kramberger ter kritik in literarni zgodovinar Jože Šifrer, Med dvema svetovoma pa: Marijan Kramberger, pesnik in pripovednik France Forstnerič in literarni zgodovinar, kritik in publicist Martin Jevnikar.

VRNITEV V ŽIVLJENJE

Franc Šrimpf je pri zgodovinski povesti Vrnitev v življenjje pohvalil nečrnobeli prikaz dobe in odnosov med fevdalci in podložniki ter lep, čist in tekoč jezik. Za slabosti tega dela pa je navajal razbitje knjige na dva dela in pomanjkanje sodobnosti.

Marijan Kramberger je pohvalil avtorja zgolj ironično, navedel pa je cel kup slabosti: zlaganost, plitkost, psihološko nepoglobljenost, "literarni jezik, kot bi skočil iz definicije, ki se ga umetniki izogibajo, kot hudič križa."

Jože Šifrer je menil, da je Hudalesova povest najboljša tam, kjer ni nobenih zgodovinskih faktov. Dobro je narisana oče Podbrežnik, slabo pa

Andrej. Problematičen je opis ljubezenskih odnosov med Andrejem in Marjetico, celota pa dela vtis pretirane fragmentarnosti. Ocenil je, da je delo namenjeno manj zahtevnim bralcem.

MED DVEMA SVETOVOMA

Marijan Kramberger je v svoji oceni o romanu Med dvema svetovoma navedel prepričanje, da je roman posnet po Finžgarjevem romanu Pod svobodnim soncem. Najbolj ga je motila atavistična panslavistočnonacionalistična interpretacija oz. izkrivljanje zgodovine.

Oskar Hudales se je na to oceno odzval s polemično razpravo v kateri je dokazoval, da je tematika njegovega romana drugačna kot tematika romana Pod svobodnim soncem, glede stila pa navedel, da "...žal Finžgarja ni mogoče niti posnemati, kaj šele prekositi." Avtentičnost zgodovinskih oseb in dogodkov je utemeljeval z opisi zgodovinskih dogodkov in navajanjem zgodovinskih virov. Ob koncu se je posmehnil še Krambergerju kot avtorju stihov iz zbirke "Pesmi 61", ki mu jemljejo poklicanost sodbe njegovih (Hudalesovih) del:

"... ne smelo bi te biti,

a še si tu, in še je, neprisojen,

kot nekdanj tvoj svet, ki so ti ga vzeli,

le ti ne veš, kaj bi počel na svetu!

France Forstnerič se je v to polemiko vmešal, ker se mu je zdel tak nivo neprimeren. Menil je, da bi moral avtor razjasniti dva pojma: kaj je umetniška in kaj zgodovinska resnica. Osnovna Hudalesova značilnost je po Forstneriču glorificirana, nacionalnovzgojna in osveščevalska poklicanost.

Martin Jevnikar je ocenil, da je pisatelj dobro zajel splošni zgodovinski okvir. Njegove pripombe so veljale predvsem premajhni psihološki poglobljenosti posameznih likov. Menil je, da je Rogič podoben Iztoku iz Finžgarjevega romana Pod svobodnim soncem. Ocenil je

"socialistični humanizem", po katerem je avtor dvignil Rogiča za moža knežne Tunce kot neprimeren anahronizem, na splošno pa se mu je zdel roman Med dvema svetovoma v jedru zanesljivo zgodovinsko delo.

Roman Med dvema svetovoma je v svojem članku "Lik apostolov Cirila in Metoda v slovenski literaturi" omenila tudi Fedora Ferluga Petronio. Roman se ji je zdel prepričljiv, z zgodovinskega stališča pa neoporečno dokumentiran.

IV. ZNAČILNOSTI HUDALESOVE

ZGODOVINSKE PROZE

a) Zgodovinska povest

1. FABULA

Vrnitev v življenje zajema zgodovinsko dobo po propadu Celjskih grofov v 15. stoletju in dobo bojev za njihovo dediščino. To je tudi doba, ko gornjegrajski opatiji grozi razpust.

V to zgodovinsko ozadje so postavljene (izmišljene) usode dveh generacij slovenske družine Prepadnikov: rezbarja Florijana Prepadnika in njegove žene Cilke, ter njegovega sina Andreja.

Florijan je prišel v Celje iz Ljubnega, kjer se je preprostega rezbarstva naučil od očeta, ki ga je že kmalu prerastel. Glas o njegovi umetnosti se je razširil in kmalu je tudi za Celjske gospode dobil naročilo za izdelavo ograje v dvorcu v Medlogu. Z delom se je izkazal in čez leto dni je dobil naročilo od ogrske kraljice Barbare za oltarček v gornjegrajskem samostanu. Florijan se je platonsko zaljubil v Barbaro in je izrezljal Marijo, ki je bila povsem podobna Barbari. Opat

gornjegrajskega samostana je zahteval, naj naredi drug kip in Florijan je tokrat izrezljal kip, ki je bil podoben njegivi novi ljubezni, Cilki, hčerki Tomaža Slapnika. V Cilko je bil zaljubljen tudi pater Gašper in mu je bil kip v uteho, zato je o podobnosti med Cilko in kipom Marije molčal. Kmalu po izdelavi oltarja se je Florijan poročil s Cilko in preselila sta se v Celje. Tu je bil Florijan kmalu cenjen in premožen umetnik. S Cilko sta dobila tudi sina Andreja, ki pa ni podedoval Florijanovih umetniških sposobosti, ampak si je želel študirati. Leta 1456 je odšel Andrej na dunajsko univerzo in zaradi tega je bil Florijan, ki si je potihem želel, da bi ga sin nasledil, potrtn in se ni zmenil za zmedo, ki je nastala po smrti celjskega grofa Ulrika II.

Leto dni po odhodu na univerzo se je Andrej vrnil domov na praznovanje srebrne poroke svojih staršev. Cilko je bilo zaradi političnih nemirov strah in načrtovala je, da se bodo po družinskem slavlju umaknili na Gornjegrajsko, dokler ne bo končan razkol med Janom Vitovcem, ki se je hotel okoristiti s celjsko dediščino in cesarjem.

Ponoči je bilo plat zvona. Andrej je odhitel iz domače hiše na pomoč, Florijan pa ga je na Cilkino željo šel iskat. V mestu je bila zmešnjava. Vitovec je z vojsko napadel ljudi, ki so zahtevali svoje pravice. Florijan ni našel Andreja in se je vrnil domov. Vitovčevi vojaki so plenili hiše cesarjevih pristašev in v Florijanovo hišo se je zatekel cinkar Linhart, ki so ga oropali.

Sredi noči so Vitovčevi vojaki in njihovi pristaši prišli ropat tudi k Florijanu. Cinkar Linhart se je rešil z odhodom preko podstrešja, Cilko

so vojaki potolkli, Florijana pa ubili. Ko se je zjutraj vrnil domov Andrej, je našel svoj dom popolnoma razdejan.

Mati je Andreja pregovorila, da je opustil študij in se pridružil gornjegrajskim menihom. Po Florijanovi smrti je namreč ostala brez sredstev. Prodala je hišo, da bi se preživela do smrti in da bi tudi sinu prihranila še nekaj dote.

Čez nekaj let je Andreju mati umrla in ko se je vračal od njenega pogreba iz Celja, se je izgubil v snežnem viharju. V bližini svoje hiše sta ga našla podložnika gornjegrajskega samostana, Marjetica in njen oče Martin Podbrežnik ter ga rešila, da ni zmrznil, temveč le nevarno zbolel.

Andrej je več kot mesec dni ostal pri Martinu in Marjetici na okrevanju. Z Marjetico se je zelo sprijateljil, da se je zaljubil vanjo, pa ji je pokazal le s poslovilnim poljubom.

Andrej je znova zaživel v gornjegrajskem samostanu, kjer je bil zelo nesrečen. Gvardijan je od njega zahteval, da podari svojo dediščino samostanu, kot to običajno naredijo vsi menihi, Andrej pa je denar, ki ga je mati vložila k cinkarju Linhartu zamolčal in pustil, da se mu je še naprej obrestoval.

V gornjegrajskem samostanu je bil zdaj opat tisti pater Gašper, ki je bil nekoč zaljubljen v Andrejevo mamo Cilko. Kadar je bil opat odsoten, so menihi popivali, se gostili in se vdajali drugim razvratnim

nagnjenjem. Največ pa so se seveda prepirali.

Andrej je obvladal nemško in latinsko in zato je za samostan sestavljal in pisal uradne listine in večkrat tudi z opatom odpotoval, kadar je bilo treba kakšen problem razrešiti na kraju samem. Na enem od takšnih potovanj, ko so v Ljubljani urejali odkup dediščine Urha Makovica, se je opat prehladil in čez dva dni umrl. Kapelica, v kateri je bil oltar, ki je bil očetovo delo, je bila zdaj odprta. Pokojni opat jo je prej ljubosumno varoval in zaklepal pred drugimi. Andrej je na oltarju prepoznal svojo mater Cilko.

Na opatovem pogrebu je škof Tybold oznanil, da pokopavajo zadnjega gornjegrajskega opata. Cesar Friderik, ki je bil po celjskih zavetnik samostana, se je namenil ustanoviti novo škofijo s sedežem v Ljubljani. Tej škofiji naj bi bil priključen tudi gornjegrajski samostan.

Menihi so tej odločitvi nasprotovali, a čeprav so utemeljevali nedotakljivost z ustanovno listino samostana, ki so ga ustanovili oglejski patriarh Peregrin in graščaka v Kokarjah, je papež Pij II dovolil priključitev samostana k novi škofiji.

Menihi so kljub temu izvolili za novega opata gvardijana Gregorja, a ga cesar ni hotel priznati in je zahteval, da se samostan priključi novi škofiji. Pravda se je vlekla skoraj dve leti, do leta 1463.

Andrej je bil na poti v Grušovlje in se je v Spodnji Rečici domislil, da že leto dni ni videl Marjetice. Ko jo je videl, je spoznal, da jo ljubi. Izvedel je, da je pred tednom dni pokopala očeta, da je zelo osamljena

in žalostna. Vodamčev Janez jo je zasnubil, a mu še ni obljubila ničesar, vendar pa na kmetiji sama ne bo mogla biti dolgo. Andrej je Marjetici razodel svojo ljubezen in načrt, kako in kdaj se bosta poročila, Marjetica pa je bila presrečna.

Opat je sklical sejo konventa, na kateri je Andrej prebral pismo krškega škofa Ulricha, o kazni za primer, če se ne bi hoteli vključiti v ljubljansko škofijo. Tako naj bi menihe na koncu koncev čakalo izobčenje in izobčenje vseh tistih, ki bodo z njimi kakorkoli sodelovali.

Menihi so se dogovorili, da se bodo razšli in da bodo s seboj odpeljali tudi vse svoje premoženje, ki si ga želi prilastiti ljubljanska škofija. Na sestanku je bil tudi rečiški župan, ki mu je Andrej izročil očetov kip Marije in ga prosil, naj ga odpelje k Podbrežnikovi Marjetici. Še istega večera se je začelo splošno plenjenje samostana. Večino denarja in dragocenosti je odpeljal opat. Tlačani so izvedeli, da je samostan razpuščen in so ga z vozovi prišli plenit. Andrej je sestavil in prepisal vse dokumente, potem pa je tudi on odšel iz samostana. Edini, ki je ostal v samostanu je bil pater Simeon.

Andrej je šel po Marjetico in najprej sta v Celju obiskala mojstra Linharta, mu povedala svojo zgodbo in opisala svoje načrte. Nameravala sta namreč odpotovati na Dunaj, kjer naj bi Andrej doštudiral medicino. Dogovorili so se, da jima bo mojster Linhart od Andrejeve dediščine, ki je narasla že na visoko vsoto, namenil skromno rento.

Andrej in Marjetica sta čez teden dni odpotovala in se vrnila šele čez

nekaj let. Takrat je bil Andrej že zdravnik in je bil čezvse zadovoljen s svojim plemenitim poklicem. Sreča pa ga je spremljala tudi v zakonu: bil je oče dveh čudovitih otrok - Martinka in Cilke.

2. GLAVNA OSEBA

Časovno povest zajema dva roda, vendar je nesporno, da je glavni junak Andrej Prepadnik. Andrej je trpni junak, ki le redkokdaj vzame stvari v svoje roke. To si zares upa le dvakrat: prvič, ko je bila družina še dovolj dobro situirana in se kljub očetovi želji, da bi ga nasledil v rezbarski umetnosti, odloči iti na univerzo na Dunaj in drugič, ko razpustijo gornjegrajski samostan in se odloči, da bo zapustil samostansko življenje, se poročil z Marjetico in nadaljeval študij.

V povesti je prikazan propad celjskih grofov oz. boj za njihovo dediščino med pripadniki cesarja in med vojaki Jana Vitovca, ki je zastopal korist Celjanov. Čeprav ta situacija poseže v junakovo življenje in ga grobo spremeni, ostane v tem boju neopredeljen.

Njegov vstop v samostan je utemeljen samo z materino željo in obstaja občutek, da ga je pisatelj skonstruiral zato, da se zgodba naprej razvija v samostanu.

Nenavadno je tudi Andrejevo čustvo do Marjetice. Prvič se pokaže s čustvenim izbruhom ob slovesu. Potem nekajkrat razmišlja o drugem dekletu iz Dunaja, potem pa se znova navduši za Marjetico in se z njo tudi poroči.

Podobno nenavadnost v ljubezenskem čustvovanju opazimo tudi pri Andrejevem očetu Florijanu, ki se zaljubi v ogrsko kraljico Barbaro, a se kaj hitro sprijazni s tem, da mora iskati svoj ženski ideal drugje in se skoraj mimogrede odloči za Cilko, hčerko Tomaža Slapnika.

V liku Andreja Prepadnika se kaže, kako okolje zrcali posameznikovo podobo. Kljub lepim in blagim besedam, s katerimi ga pisatelj opiše in kljub preziru, ki ga Andrej izraža do izkoriščevalskih menihov, ki se v samostanu prenajedajo in ga na koncu oropajo, je iz zgodbe razvidno, da je najmanj takšen izkoriščevalec kot drugi tudi on. Samostanu zamolči vso svojo dediščino, preden pa se odseli iz samostana, pa odnese (ukrade) tudi Madonin kip s podobo njegove matere, za katerega je njegov oče nekoč že dobil plačilo. Dejanje opraviči s tem, da tako ali tako ne bo iz samostana odnesel nič drugega.

V razgovoru z avtorjem, ki je bil objavljen ob izidu povesti, je pisatelj dejal, da je v povesti pokazal, da so tudi posamezniki iz vrhnjih plasti tedanje družbe lahko odigrali pozitivno vlogo, predvsem pa kritični duhovi, ki so jim bile blizu humanistične in reformistične ideje, kakršen je Andrej Prepadnik.

Iz elementov zgodbe je razvidno, da je pozitivna vloga, ki jo omenja

avtor, velikokrat le navidezna.

3. ODNOS MED FAKTOM IN FIKCIJO

Povest **Vrnitev v življenje** sodi med besedila, v katerih avtor zelo velik pomen pripisuje prezentaciji zgodovinskih dejstev in preteklosti. To dejstvo je poudaril v svoji polemiki z Ivanom Krambergerjem, razvidno pa je tudi iz razgovora z njim ob izidu povesti. Marsikdaj mu je bilo na ta račun manj pomembno, da je zgodovinska povest ali roman predvsem literatura.

To se mi zdi npr. opazno pri opisu samostanskega življenja, kjer vsi liki v svojem obdobju plastično in polno zaživijo, manj izrazita pa se mi zdi glavna oseba, ki je izmišljena.

Analiza fabule, v kateri sem upoštevala kot fakt vse stavke, ki se nanašajo na zgodovinske dogodke in osebnosti, kaže, da je v zgodovinski povesti (z 49.700 besedami je to daljša zgodovinska povest) Vrnitev v življenje **fikcija** zastopana s **63,5 %** in **fakt** s **36,5%**.

4. MOTIVI

Vsi pomembnejši motivi so zgodovinski. Tako je vodilni motiv povesti razpust gornjegrajskega samostana, ki za glavno osebo, Andreja, pomeni vrnitev v življenje, kakršnega živi civilno prebivalstvo.

Pomemben je tudi motiv propada Celjskih grofov, ki je zaradi bojev za dediščino povzročil spremembe v življenju Celjanov in tudi glavnega junaka.

Zanimiv je motiv skrbne matere in ubogljivega sina, ki je Andreja privedel v samostan.

5. NACIONALNA IDEJA

Nacionalna ideja se kaže v snovi, ki jo avtor obravnava. Tudi v novinarskem članku ob izidu te povesti je Oskar Hudales poudaril pomen tega, da predstavi zgodovino predela Slovenije, odkoder izvira rodbina njegovega očeta. V povesti ni nacionalnih nasprotij med Nemci in Slovenci, ampak je prikazano življenje slovenskih ljudi v Gornjem gradu z okolico preprosto kot dejstvo, da so pred toliko in toliko leti naši

ljudje že tam bivali in naše nacionalne pravice na tem področju nikoli ne morejo biti vprašljive.

Zaradi občutja nacionalne pripadnosti se po končanem študiju na Dunaju Andrej in Marjetica vrneta domov, kjer kot zdravnik v Celju Andrej služi svojim ljudem.

b) Zgodovinski roman

1. FABULA

Med dvema svetovoma

je roman o slovenskem knezu Koclju, ki je vladal v Panoniji od leta 861 do 874, o delovanju svetih bratov Cirila in Metoda in o življenju v

Panoniji in na Moravskem.

V tistem obdobju so bile razmere zelo neurejene: na eni strani je bila nemška država, ki ji je vladal kralj Ludovik Nemški in njegov sin Karlman, ki se je očetu večkrat tudi z vojsko uprl, a se je končno vedno z očetom nekako pogodil; na drugi strani so bili Slovani, predvsem Čehi in Moravani, ki so imeli za kneza Rastislava, v Nitri pa je vladal njegov nečak Svetopolk; tretji svet so bili Panonski Slovenci, v boju z Moravani, ker je Svetopolk pregnal iz Nitre tamkajšnjega kneza Pribino, ki se je s sinom Kocljem zatekel v Panonijo in zavladal v Blatenskem kostelu kot nemški mejni grof. V ozadju je bil še papež, ki je le s težavo obvladoval nemške škofo, ki so bili popolnoma pod vplivom nemškega vladarja; in končno je posegal v dogodke še Bizanc, ki je poslal na Moravsko sv. Cirila in Metoda, ki sta vpeljala slovansko bogoslužje in prišla v spor z nemškimi škofi.

Na tem zgodovinskem ozadju je zgradil Hudales svoj roman. Začne se z bitko pri Devinu, v kateri so bili Slovenci poraženi, Pribina pa je bil smrtno ranjen. Nasledil ga je knez Kocelj, že zrel mož, poročen z domačo plemkinjo Draženo, ki mu je dala sina Preslava in dve deklici.

Kocelj se je moral najprej iti poklonit nemškemu kralju Ludoviku Nemškemu v Regensburg, da ga je ta potrdil za očetovega naslednika kot mejnega grofa v Panoniji. Ker je kralj z njim ravnal zelo oblastno in so ga nemški plemiči prezirali kot manj vrednega in barbarskega človeka, se je v njem prebudila narodna zavest in po povratku domov je začel misliti na osamosvojitve. Vendar pa je bilo to težko. Kralj je bil močan, v

cerkvenem pogledu je spadala Panonija pod salzburško nadškofijo, ki jo je vodil bojeviti in odločni Adalvin. Ta je pošiljal v deželo prav tako odločne nemške duhovnike. Na drugi strani ga je ovirala žena Dražena, ki je bila pod popolnim nemškim vplivom in možu ni pustila, da bi bil v sovražnih odnosih s kraljem in nadškofom. Tretja težava so bili Moravani, s katerimi so bili še vedno v vojni zaradi izgnanstva.

Kocelj je bil za svojo dobo zelo izobražen mož in dober politik. Najprej je sklenil mir z Moravani, nato je sprejel na svojem dvoru Cirila in Metoda in se takoj navdušil za slovansko bogoslužje. S tem pa se je obrnil tudi od kralja: tako se je zameril Ludoviku, nadškofu Adalvinu, pa tudi ženi, ki se je bala, da je slovansko bogoslužje kriva vera. Vendar Kocelj ni popustil. Po Cirilovi smrti se je pisno obrnil na papeža in dosegel, da je leta 870 ustanovil panonsko-moravsko nadškofijo in imenoval Metoda za nadškofa. S tem se je otresel nemškega cerkvenega vpliva, proti kralju pa se je začel pripravljati s tem, da je utrjeval mejo: vedel je, da bo prišlo do obračuna. Računal je na pomoč Moravanov, toda tu so se v njegovo nesrečo zgodile važne spremembe: Svetopolk se je zvezal z Nemci, ujel Rastislava in ga izročil Nemcem; ti so ga oslepili in je v ječi umrl. S tem je Kocelj izgubil edine zaveznike, Nemci so navalili na njegovo kneževino in umrl je pri obrambi Blatenskega kostela.

Poleg Koclja je tu še vrsta drugih oseb, ki življenje v Blatenskem kostelu dopolnjujejo in širijo. Predvsem je tu Kocljeva družina iz katere izstopajo: žena Dražena, sin Preslav in Kocljeva sestra Tunca.

Dražena je bila nemško usmerjena, ker je bila povsem pod vplivom nemškega višjega duhovnika Rihpada, ki je bil v Blatenskem kostelu; poleg tega je Pribina na smrtni postelji naročil svojemu sinu Koclju, naj ostane zvest nemškemu kralju, ker ga je ta sprejel v svojo državo kot begunca in ga postavil za mejnega grofa. Dražena je bila prepričana, da je treba naročilo in prisego zvestobe držati.

Kocljev sin Preslav je sprva brezskrben mladec, ko pa sta prišla sveta brata in začela zbirati mladeniče in jih pripravljati na duhovski poklic, se tudi sam navduši, odide z apostoloma v Rim in postane še mladoleten duhovnik. V Rimu se Preslav od daleč zaljubi v neko plemkinjo, o kateri le sanja do konca romana. Oče ga večkrat uporabi kot odposlanca k papežu in vedno dobro reši zaupano mu nalogo.

Kocljeva sestra Tunca se je zaljubila v hlapca Rogiča. Brat jo pošlje na nemški dvor, da bi pozabila na fanta in dobila oliko in izobrazbo, ko pa prekine odnose s kraljem, Nemci obdržijo Tunco za talko. Kocelj pošlje Rogiča v Regensburg, in mu obljubi Tunco za ženo, če jo bo uspel rešiti. Rogič se znajde v ječi, a ga reši hlapec Zdeslav. Ugrabijo Tunco, na poti domov pa jih zaslužnjijo Obri. Rogič uspe zbežati in poiskati slovansko vojsko, s katero premaga Obre. Ko srečno pripelje Tunco domov, se poroči. Naselita se na njenem posestvu, kjer Rogič nadzoruje velikaše, ki sodelujejo z Nemci in so Kocljevi nasprotniki. Rogič vedno prepreči vse zarote in postane nepogrešljiv Kocljev pomočnik.

Požar krvi

To je samostojno delo, a je - glede na časovno zaporedje in osebe, ki v njem nastopajo - nadaljevanje romana **Med dvema svetovoma**. **Požar krvi** se dogaja po razpadu in uničenju svobodne panonske kneževine.

Tudi v tem romanu je Blatenski kostel središče teženj po svobodi, gospodarski in vojaški samostojnosti. Roman se sicer dogaja na zelo obsežnem prostoru, v Panoniji, Dalmaciji, na ozemlju današnje Hrvatske in Nemčije, posega v usodo Moravanov, vendar je še vedno Blatenski kostel kraj, kjer odločajo dogodki o nadaljnji usodi panonske kneževine in južnih Slovanov v razdobju osemindvajsetih let.

V ospredju romana je ljubezen dveh mladih panonskih Slovenov, Ljutičeve hčerke Mojslave, ki jo je vzgojila frankovska gospa, grofica Vihing in Cirila, Kocljevega nečaka, zraslega v begunstvu v Sisku, pri nečaku svoje matere Tunce, knezu Braslavu, Kocljevem nezakonskem sinu.

Leto 874. Nadaljuje se dogajanje po smrti kneza Koclja, po znamenitem vdoru frankovskega grofa Gozvina. Velmož Ljutič se vrne v svoj požgani dom in izve, da so mu Obri odpeljali dva sina. Kmalu mu umre tudi žena in ostane mu le hči Mojslava.

Rogič, Tunca in Ciril pridejo v izgnanstvo v Sisak h knezu Braslavu, ki je knez panonske Hrvatske in nezakonski sin kneza Koclja. Njegova žena Ventescela takoj sprejme in vzljubi izgnance.

877. leta kralj Arnulf pomilosti Kocljeve upornike. Leta 884 Ogrji s

Svetopolkovo podporo opustošijo Panonijo. V boju Ljutič reši grofa Vihinga, ki je nasledil spodnjepanonskega zavojevalca Gozvina. Vihingu so namreč Ogri odsekali pest. Ta pa Ljutiča iz hvaležnosti obdrži pri sebi v Blatenskem kostelu, njegova hči Mojslava pa je rejenka pri Vihingovi ženi Brunhildi.

896. leta za Vihingom postane mejni grof Panonije Braslav. Vihing odpotuje k Braslavu v Sisak s sporočilom kralja Arnulfa, da je knez Braslav imenovan za novega mejnega grofa Spodnje Panonije. Ob tej priložnosti se spoznata in se zaljubita Mojslava in Ciril. Braslav tako postane nov mejni grof, Rogiča pa imenuje za poveljnika Blatenskega kostela. Ob tem oba potihem razmišljata o nekdanji svobodni Kocljevi državi in o osamosvojitvi od Frankov. Po dolгих letih Rogič in njegovi spet odpotujejo v Blatenski kostel. Ko pridejo tja, dobijo sporočilo, da bo Blatenski kostel obiskal kralj Arnulf, ki želi tam knezu Braslavu podeliti listino o novem imenovanju. Rogič odloči, da mora sporočilo o tem nesti v Sisak Ciril. Pred tem zasači Kuno, sin grofa Vihinga in njegove žene Brunhilde, Mojslavo in Cirila v ljubezenskem objemu. Kuno napade Cirila, dvoboj pa prepreči Mojslava.

Ciril odpotuje v Sisak, na poti pa se mora bojevati z Ogri in zapade v suženjstvo, v katerem so tudi številni bolgarski in hrvaški ujetniki. Ob tej novici je Mojslava povsem obupana. Zatočišče najde pri Cirilovi materi Tunci, ki jo začne klicati mati.

Ker grof Vihing ni več mejni grof Spodnje Panonije se odloči, da se bo z družino spet preselil v Režno. Brunhilda želi, da jo v Režno spremlja

tudi rejenka Mojslava, s potovalno karavano Vihingov pa se v Režno vrača tudi kralj. V nevihtni noči na potovanju Kuno Mojslavi prvič izkaže ljubezen.

Za posledicami prehlada, ki ga je dobila na potovanju v

Režno, Brunhilda kmalu umre in Mojslava ostane sama. Očeta Ljutiča naprosi, naj gre v Blatenski kostel poizvedovat o Cirilu. Čez čas dobi Mojslava od Tunce žalostni odgovor: njen oče je v Blatenskem kostelu umrl, Cirila pa tudi še niso našli. Mojslava sklene, da bo pobegnila v Blatenski kostel. O tem se dogovori z velmožem Bogoslavom, ki ji obljubi oskrbo v vseh slovanskih gradiščih, če se bo sklicevala na Rdečega volkodlaka.

Mladi grof Vihing, Kuno, gre z bratom Adalbertom za Mojslavo. Kar nekaj časa jo zasledujeta, dokler je končno ne ujameta. Napotijo se nazaj v Režno, kmalu za tem pa jih zajamejo Ogri. Mojslavo predvidijo za posladek kanu Kasulu, zato ji ne storijo sile. Tragičen pa je izid za brata: Adalberta ubijejo, Kuna pa kastrirajo. Ogri načrtujejo, da bo Kuna odkupil njegov oče. Med potjo v ogrskem ujetništvu Mojslava spet vzljubi Kuna kot brata in nežno skrbi zanj, dokler na svoji poti ne doživi tretjega napada - prvi je bil, ko jo je zasledil Kuno in drugi, ko so jih napadli Ogri - ko jih napadejo Slovani. Tako se s Kunom rešita. Reši ju skupina Slovanov, ki ji je poveljeval Ciril.

Mojslava doseže, da Ogru Gezi podarijo življenje, kot ga je on njej in Kunu. Od Geze izvedo izčrpne informacije o načrtovanih napadih na

Slovane in sosednja ljudstva. Kuno se med potjo odloči, da bo odšel k menihom. Na poti domov skupina z Mojslavo in Cirilom zaide v močvirju. Reši jih Bogoslav (Rdeči volkodlak), ki jih srečno privede v Blatenski kostel k Rogiču in Tunci.

Geza vsem obrazloži, da bodo Ogri spomladi izvedli roparski pohod nad Italijo, ob tem pa bodo spotoma uničili in izropali tudi Panonijo. Rogič pošlje Gezo kot odposlanca h kanu Kasulu, da bi za bogato odškodnino Panoncev Ogri ob vračanju iz roparskega napada v Italiji ne napadli tudi Panonije.

Kuno je odpotoval v Režno s pismom za kralja Arnulfa, v katerem ga Panonci prosijo za vojaško pomoč pred vdorom Ogrov. Z njim so odpotovali tudi vsi Franki, kolikor jih je še bilo v Blatenskem kostelu, čeprav od kralja niso imeli za to dovoljenja. Bali so se vpada Ogrov.

V Blatenskem kostelu se začnejo priprave za poroko Cirila in Mojslave. Poročne svečanosti so krinka za vojaški posvet Braslava, Rogiča in drugih velmož. Bogoslav, med ljudmi znan kot Rdeči volkodlak že dvajset let zbira ljudi za upor proti Frankom in jih pripravlja za boj proti Ogrom.

Geza se vrne od kana Kasula in izda, da jih bodo, ko se bodo vračali iz Italije, Ogri napadli kljub odkupnini. Zaradi tega Panonci sklenejo, da bodo ob njihovi vrnitvi iz Italije Ogre prehiteli, preden oni napadejo gradišče Živanoviče.

Spomladi del panonske vojske z Braslavom v zasedi čaka Ogre. Napadejo ogrsko predhodnico in Braslav narobe oceni položaj. Ogri ga obkolijo in pobijejo večino njegovih vojščakov. Reši ga Ciril, ki ga težko ranjenega prinese v Blatenski kostel. Braslav čez nekaj dni umre kot zadnji slovenski mejni grof Spodnje Panonije. Za njim v neskončni žalosti izgoreva in se kmalu po njegovi smrti ubije - kneginja Ventescela.

Ogri so spregledali prevaro. Prišli so po drugi dve tretjini odkupnine, potem pa so kljub temu napadli Blatenski kostel. V hudih bojih je umrl tudi Rogič in Panonci so bili povsem poraženi. Le nekatera gradišča, ki so bila bolj odmaknjena, so ostala nepoškodovana. Nekaj beguncev iz Blatenskega kostela, med njimi Ciril, Mojslava, Tunca, Bogoslav ter njegova žena Elen z otroki, se je rešilo v hodnik pod obzidje na severni strani utrdbe. Nekaj dni po odhodu ogrske vojske so se umaknili v nepoškodovano Bogoslavovo gradišče Bogoslavce.

Leto 902. Nekdanji grof Vihing med tem postane v Petoviju župni upravitelj. Ugotovi, da njegova trdnjava nima dobre obrambe in izbere za poveljnika novega naseljenca, Slovana Živana. Ta nalogo začasno sprejme, a predlaga, da bi bil zanjo primernejši in bolj izkušen Ciril iz Bogoslavcev. Kuno se z Živanom odpravi po Cirila in doseže, da se vsi Bogoslavčani s Cirilom in Bogoslavom na čelu preselijo v Petovijo. Tukaj si vsi - razen Tunce, ki se ji je zmešalo od žalosti za Rogičem - zgradijo novo prihodnost. Mojslava in Ciril tu v miru pričakujeta svojega prvega otroka.

Križar Lenart

Zgodba romana temelji na resničnem dogodku iz zgodovine gornjegrajskega samostana. 18. septembra 1231 je oglejski patriarh Bertold sklical na Rečici razsodišče, ki je sodilo dvema kmetoma, Janezu in Lenartu iz Vologa v Zadretju, ker sta vdrla v gornjegrajski samostan in tam ukradla nekaj denarja in dragocenosti. Najprej sta bila za to dejanje obsojena na smrt. Ker pa se je za njiju zavzel tedanji gornjegrajski opat Albert, sta bila pomiloščena, vendar naj bi do konca življenja služila kot križarska bojevnika v Palestini.

V predzgodbo tega dogodka sodi ljubezenska zgodba med Lenartom in Janezovo hčerjo Alenčico. Oba sta bila že več kot deset let siroti. Alenčici je umrla mati, njemu pa oba, oče in mati. Za Lenarta je odslej skrbela materina sestra, teta Polona, za Alenčico pa je skrbela sestra njenega očeta, lončarja Janeza, teta Marta.

Po smrti staršev se je Lenart pri Janezu izučil lončarske obrti in pri tem je pokazal izreden dar ter je v tej umetnosti že kmalu prekosil Janeza. Poleg te veščine pa je bil Lenart tudi strasten divji lovec, kot je bil nekoč že njegov oče. Lenart je bil neverjetno spreten strelec in tudi v tem sta bila z Janezom dobra tovariša.

Nekega dne se je pri Janezu oglasil potni kmet Okne, ki je za samostan prenašal pošto in druge stvari ter je prosil Janeza, naj ga spremlja na poti v Ljubljano, ker tokrat potrebuje pomočnika. Janez je odšel z Oknetom, a se je čez nekaj tednov vrnil ves spremenjen, saj je v tujih

mestih videl, kako ljudje boljše in lažje živijo. Zaželel si je, da bi živel kot obrtnik v mestu in da ne bi bil več tlačan. S svojim pripovedovanjem je navdušil tudi Lenarta. Alenčica je spoznala, da je noseča in oče je privolil, da se čimprej poroči z Lenartom. Začeli so se pripravljati na poroko. Janez in Lenart sta bila podnevi zaspana in izgovarjala sta se na košnjo, češ da zgodaj vstajata in pozno odhajata v posteljo. Alenčica pa ju je neke noči slišala, da sta se nekam odpravljala. Naslednji dan Lenart tega Alenčici ni hotel priznati.

Prišel je dan poročnega slavlja in v svatovskem sprevodu,

ki se je namenil proti gornjegrajskemu samostanu k poroki, je bilo veliko uglednih vaščanov in celo župan. Pred Gornjim gradom so jih ustavile samostanske straže, ki jim je poveljeval graščak, napadle Lenarta in Janeza in ju obtožile kraje in božjeropništva. Pri kraji ju je videl svobodnjak Zagradišnik in ju je ovadil ...

Smrti na vislicah je oba obtožena rešil Matteo de Cividale iz rodu Andeških, ki je slišal za Lenartovo lokostrelsko sposobnost. Preprosil je patriarha, ki je bil njegov stric, da je kazen obtožencev spremenil v odhod čez morje v Sveto deželo s križarskimi vitezi in da je Lenarta določil za Matteovega osebne slugo.

V Ogleju so oba zapornika ločili. Janez je moral težko bolan izsuševati močvirje okoli Ogleja, Lenart pa je bil v Matteovi službi. Na patriarhovem dvoru v Ogleju je Lenart spoznal konjušnika Vanča, ki je Lenartu pomagal, da se je izuril za oboroženega spremljevalca Mattea.

Med tem, ko so se urili in pripravljali na odhod v Sveto deželo, je Janez umrl.

Alenčica je med tem rodila sina Petra. Lenartova teta je umrla, na njegovo domačijo pa je prišel nov zakupnik, Jakob, ki je Alenčici pomagal, kjer je le mogel. Dolga leta, med tem ko je ona izgorevala od žalosti za Lenartom, ji je tudi potrpežljivo dvoril.

Pred odhodom v Sveto deželo je Matteova odprava obiskala tudi Čedad, kjer je hotel Matteo prositi trgovca Zavattinija za denarno in politično pomoč. Zavattinija pa so srečali že na poti in so ga rešili pred roparji. Poglavarja roparjev so ujeli po Lenartovi zaslugi. Zavattinijeva hči Elizabeta in Matteo sta se zaljubila, patriarh pa ni privolil v njuno poroko. Predvidel je namreč Mattea za svojega naslednika. Lenart je spoznal Vančevo sestro Magdo in bila mu je bolj všeč, kot si je upal priznati.

V Palestini so vojaki cesarja Friderika pod poveljstvom Eldereda Knudsna branili trdnjavo Dumyat. Ohranitev trdnjave je bila ključnega pomena za ohranitev svobodnega Jeruzalema, ki ga je hotel zavzeti egiptovski sultan. Egipčani so se pripravljali na napad, vojaki Mattea de Cividala pa so se pripravljali na dolgotrajno obrambo. Bali so se, ker se je začel čas suše. Začeli so se strahotni dolgotrajni boji, v katerih je podleglo veliko vojakov; tudi Vanč. Spoznali so, da gre v tej vojni le za papeževe koristi. Bili so obkoljeni in ker so bili zaradi suše izsušeni že skoraj vsi vodnjaki, so poslali tri vojake po pomoč v Jeruzalem, potem pa so se - ker pomoči ni bilo - poslužili skrajnega

ukrepa: izpada iz trdnjave. Egipčane, ki so po težkih bojih počivali, so ponoči uspeli presenetiti. Kljub temu so kmalu nudili silovit odpor in samo ena tretjina de Civaldovih vojakov je ostalo živih. Tudi Matteo de Cividale je bil težko ranjen v roko. Rešil ga je Lenart.

Štiri leta po obsodbi, leta 1235, se je Lenart vrnil v Volog. Vrnil se je - nasprotje prejšnji plahosti in tlačanski ponižnosti - širokopleč in odločen. Zaradi zaslug je bil pomiloščen in osvobojen. Tudi kmetijo v Vologu so mu podarili. Ob povratku je najprej obiskal opata v gornjegrajskem samostanu, da mu je povedal svojo zgodbo in mu izročil listino o pomilostitvi, potem pa je ves srečen, z velikim pričakovanjem odšel v Volog. Tam je pred Alenkino domačijo spoznal tujo zakupnico in izvedel, da je Alenka poročena z drugim. Nadaljeval je pot do svoje domačije in tam našel Alenko in njeno novo družino. Med pretresljivim srečanjem, nihanjem med ljubeznijo, trpljenjem, sovraštvom in obtoževanjem, je v Lenartu zmagala ljubezen. Prosil je Alenko, naj gre z njim in Petrčkom v mesto, kjer bo živela kot njegova žena, in naj pusti sedanjega moža. Alenka mu je povedala, da bosta z možem Jakobom čez osem mesecev dobila otroka.

Lenart je brezciljno dirjal po pokrajini, končno pa se je spomnil na Vančevo sestro Marto, ki je ravno tako osamljena kot on. Odvihral je v samostan in posestvo prepisal na sina Petrčka. Kmalu za tem je zapustil Volog in začel novo življenje.

2. GLAVNI JUNAK

Med dvema svetovoma

V časopisnih člankih, ki so spremljali roman ob njegovem izidu, je bilo podnaslovljeno tudi kot **Roman o knezu Koclju**, ki je osrednja oseba tega romana.

V romanu ga najčešče srečujemo in spoznavamo kot državnika in kot soproga. Oba vtisa nista zlahka združljiva; kot državnik je Kocelj namreč odločen in prodoren, pošten, ljubljen in spoštovan ter dober in moder politik, ki ima vedno voljo in moč iti s časom naprej in zagotoviti svojim Slovencem svobodo, neodvisnost in prosvetljenost.

Kot soproga pa je mlahav in nemočen. Nikakor ne uporabi pravih besed, s katerimi bi svoji ženi Draženi predstavil politične cilje in osvoboditev od frankovske cerkvene in posvetne nadoblasti. Ko se žena od njega odvrne, obstoja močen občutek, da ni imel dovolj moči in da se ni dovolj potrudil, dasi velikokrat sanjari o svoji ljubezni do Dražene. Zdi se, da Kocelj ves čas vztraja pri svoji želji, da bi ga Dražena brezpogojno sprejela in mu kot pokorna žena brez vprašanj v vsem sledila. Njegov odnos do Dražene se ob problemih ni oplemenitil in dogradil temveč je začel propadati in je postajal vse bolj neresničen in sanjski. Občemel je v tistih sanjah, ko je Slovencem vladal še njegov oče Pribina in sta bila z Draženo še v vsem istih misli.

Tudi Kocljeva očetovska vloga v romanu ni močno poudarjena. Izražena je bežno, v posameznih idiličnih prizorih, v katerih izrazi blago zadovoljstvo nad dejstvom, da je oče treh otrok. Resnejši in zaupljivejši odnos vzpostavi samo s sinom Preslavom, ki ga nekajkrat pošlje tudi kot svojega odposlanca k svetemu očetu v Rim.

Kot brat se Kocelj pokaže bolj aktiven in razumevajoč. Čeprav najprej ni naklonjen zvezi med sestro Tunco in pridvornim hlapcem Rogičem, se je potem, ko je njeno življenje v nevarnosti, takoj pripravljen pogoditi tako, da bo zadoščeno njeni želji. Ko Rogič reši Tunco, ga osvobodi in mu jo dovoli vzeti za ženo.

Požar krvi

V tem svojem zadnjem zgodovinskem romanu, o katerem je v enem od spremnih člankov navedeno, da je "z ljubezenskimi prizori predvsem pisateljev davek balcem, ker je pač to dandanes najbolj privlačno" (Večer, 17. 6. 1969), je avtor nosilce dogajanja dokaj enakomerno razdelil med več oseb.

Na koncu je jasno, da je vsa zgodba spletena zaradi ljubezni Cirila in Mojslave, ki nadaljujeta življenje panonskih Slovencev v Ptujju. Ob tem izstopa lik **Mojslave**, ki jo v tem romanu smatram za glavno osebo.

Oče, velmož Ljutič je vdovec in pred leti so mu Obri odgnali tudi dva

sina, ki ju ni videl nikoli več. Mojslava odrašča brez matere. Ljutič jo prepusti v rejništvo pri grofici Brunhildi Vihing, kjer se nauči nemškega jezika in primernega obnašanja. Brunhilda se obnaša do Mojslave kot do hčerke in Mojslava jo spoštuje in uboga kot mater.

V zgodbi Mojslave je prepoznavna shema ljubezenskega pustolovskega žanra: "Ljubezenski par se mora po sili razmer ločiti, pa se po prestanih dogodivščinah spet srečno najde. Zanimivo je, da je v vseh treh naštetih primerih, ki so skušali oblikovati slovenskega mitičnega junaka, njegovo vlogo prevzela ženska." (Miran Hladnik, Trivialna literatura). Tako se Mojslava zaljubi v Cirila, ga izgubi, se odpravi na iskanje, ga najde, se poroči.

Ob Brunhildinem sinu Kunu se prekali v zvestobi Cirilu, hkrati pa ob njegovi nesreči - ko ga Ogri kastrirajo - razvije nežnost, sestrsko ljubezen in sočutje.

Mojslava je tako dobra, strastna in hkrati v vseh pogledih vzorna, ravno prav spogledljiva, pa hkrati vzor čistosti, da začne Cirila dolgočasiti. Kmalu po poroki si namreč zaželi, da bi spet odšel izvidniškim in bojnim situacijam nasproti (str. 440).

Na koncu se izkažeta tudi njena modrost in čut za stvarnost, ki korenini v materinstvu: Cirila namreč prepriča, da ne dela več ognjevitih podvigov za ponovno osamosvojitvev od Ogrov in Frankov po Kocljevem zgledu, ampak mu pomaga do odločitve, da uboga Kuna in vzpodbudi še ostale Slovence, da se naselijo v Ptuj.

Križar Lenart

je nesporno glavni junak romana s tem naslovom. V romanu doživi telesni, pa tudi duhovni razvoj. Iz plašnega in drobnega tlačanskega kmeta se razvije v tršatega vojaka in pomembnega borca. Duhovno se razvije iz trpnega junaka, ki se mu stvari dogajajo brez njegove volje in možnosti, da bi oblikoval svojo usodo, v svobodnjaka, ki lahko svobodno izrazi svojo voljo in si dovoli delati tudi napake.

V Lenartu je upodobljen slovenski mali človek, podložnik, ki začneja svojo nenavadno življenjsko pot s prepričanjem, da so za preživetje v bojih s cerkveno in posvetno gosposko dovoljena skorajda vsa sredstva, tudi kraja cerkvenega premoženja. Potem v odnosih s fevdalci, s svojo neverjetno vztrajnostjo, sposobnostjo in požrtvovalnostjo, doseže premostitev razrednih in socialnih razlik. Te razlike z neverjetnim duhovnim razvojem premosti tudi v sebi.

Kot ženin in ljubimec je Lenart le navzven brezpogojno zvest in privržen. Ko spozna Magdo, Vančevo sestro, je nekaj njegovih ljubezenskih občutkov - čeprav jih odriva - posvečenih tudi njej. (Str. 335) Izgleda, da je Alenčica na prvem mestu predvsem zaradi tega, ker je

mati njegovega otroka. Čeprav je pretresen ob Alenkini nezvestobi, ker se je poročila z drugim, ne izgleda povsem iskren. Čutiti je, da se je na nek način oddahnil; da se mu je pravzaprav izpolnila želja, ki ni bila povsem ozaveščena, a je bila dovolj močna, da se je izpolnila: odprla se je resnična možnost, da gre v mesto, kjer mu bo lažje in lepše. Ker Alenka ne more z njim, pa ima nadomestilo: Magdo, ki je ravno tako osamljena kot on.

Z likom križarja Lenarta je avtor sledil modernim nazorom družbe po drugi svetovni vojni, ko so ljudje množično zapuščali kmetije in se naseljevali v mestih. Tako se tudi križar Lenart že v 13. stoletju na koncu odtuji svoji zemlji, na kateri bi ga lahko zadržala samo njegova nevesta in odide v mesto. Podobno moderno razmišljanje, rojeno v socialistični družbi, se kaže tudi v Lenartovem indiferentnem odnosu do cerkve in njenih ideoloških resnic. Ta se najprej kaže v Lenartovem svobodnem odnosu do ljubezni, ko noče priznati Alenkinega krščanskega strahu pred grehom v spolnosti (str. 17), v predlogu Alenki, naj zbeži z njim v mesto, češ da njen zakon z Jakobom ni nobena ovira (str. 556), v kraji cerkvenega premoženja in v neformalnem obnašanju do cerkvenih eminenc.

3. ODNOS MED ZGODOVINO IN FIKCIJO

Med dvema svetovoma

Iz pisanja, ki je izšlo ob robu temu romanu je razvidno, da si je avtor zelo želel, da bi bilo njegovo pisanje zgodovinsko neoporečno. Zvesto je sledil zgodovinskim virom, natančnejša analiza tega dela pa kljub temu pokaže nekaj neskladij z zgodovinsko in splošno verjetnostjo in anahronizme.

Neskladje z zgodovinsko verjetnostjo je npr. Rogičevo učenje nemščine v dobi, ko še niti pismenost ni bila pogosta - niti pri plemstvu, kaj šele pri preprostem ljudstvu. Učenje pri Rogiču nemara presega tudi okvir splošne verjetnosti, če bi pojav prenesli v današnji čas: ali bi se danes kak hlapec samogibno lotil učenja nemščine in latinščine, da bi se povzdignil do socialnega nivoja svojega partnerja?

Anahronistični so nazori "socialističnega humanizma", ko avtor povzdigne Rogiča, hlapca, za življenjskega sopotnika kneginje, češ da se moder vladar obrača k ljudstvu, da spoznava njegove želje.

Jezik, ki ga uporablja pisatelj, ne daje občutja časa, ki je opisan v tekstu.

V zgodovinskem romanu Med dvema svetovoma je **fikcija** zastopana s **34,6%** in **fakt** s **65,4 %**.

Požar krvi

Pregled Zgodovine slovenskega naroda tudi ob tem zgodovinskem romanu pokaže avtorjevo voljo, da bi s tem delom čimbolj verno sledil zgodovinskim virom, vendar tudi tu - z izjemo zadnjega poglavja, ko sklepne dogodke opisuje grof Vihing oz. pater Pavel v svoji cerkveni kroniki - jezik, ki ga uporablja pisatelj, ne daje občutja časa, ki je opisan v tekstu. Občutja časa ne dajejo tudi osebe, ki nastopajo v tem romanu. Njihovi pogledi na življenje, določeni s sistemi prepričanj, kakor tudi način življenja, so moderni in večinoma podobni današnjim. Odnos do cerkve in do grehov tistega časa je znan npr. iz Brižinskih spomenikov, ki so približno 100 let mlajši od časa, ki ga v romanu opisuje avtor. Primerjava z romanom vsaj v teh dveh pogledih neskladje potrjuje.

V zgodovinskem romanu Požar krvi je **fikcija** zastopana s **63,2%** in **fakt** s **36,8%**.

Križar Lenart

Ob polemiki o tem delu je avtor dejal, da je delo napisal po resničnem dogodku, ki se je zgodil 18. septembra leta 1231. Resnične so tudi številne osebe, ki nastopajo v tem romanu: Lenart, kmet Janez, oglejski patriarh Bertold, gornjegrajski opat Albert, plemiči iz Bočne, Ivanja, Grušovelj, Žovneka. Resnični so tudi dogodki: sojenje v rečiški cerkvi,

dogajanja v Gornjem gradu in v Dumyatu, ter cesar Friderik in dogodki, ki so z njim v zvezi.

S svojimi pogledi, načinom mišljenja in življenja, pa tako kakor iz oseb romanov Med dvema svetovoma in Požar krvi, tudi iz vseh oseb, ki nastopajo v romanu Križar Lenart, diha sedanji čas. Ta je prisoten tudi v jeziku.

V zgodovinskem romanu Križar Lenart je **fikcija** zastopana s **47,5%** in **fakt** s **52,5%**.

4. VODILNI MOTIVI

Med dvema svetovoma

Vodilni motivi so zgodovinski. To so npr. smrt Kocljevega očeta Pribine, Kocljevo imenovanje za mejnega grofa, Kocljev boj za osamosvojitev in prihod svetih bratov Cirila in Metoda.

Zanimiv motiv je tudi bolezen Kocljeve žene Dražene, ki zanjo ne

funkcionira očiščevalno, toda junak (Kocelj) ima s svojo skrbjo možnost dokazati svojo moralno vrednost, saj Draženo odpelje na okrevanje na morje v samostan v Štivanu pri Devinu.

Značilen je motiv Kocljeve sestre Tunce, ki je sirota in zanjo skrbi brat Kocelj.

Požar krvi

Vodilni motiv je ljubezenski in sicer ljubezen med Cirilom in Mojslavo.

Požar krvi je roman, ki ima kar dva ljubezenska trikotnika. Motivno je najpomembnejši prvi: Kuno - Mojslava - Ciril. Drugi trikotnik je stranski motiv: Tunca - Rogič - Elen (Bogoslavova žena, osvobojena grška sužnja).

Prisotni so tudi številni zgodovinski motivi: prihod Ogrov, ogrsko suženjstvo, kralj Arnulf pomilosti Kocljeve upornike, Braslavovo imenovanje za mejnega kneza, ukana kana Kasula, Braslavova zaseda, površnost in lahkovernost ipd.

Križar Lenart

Osrednji motiv je ljubezen med Lenartom in Alenčico. Nanj se navezujejo: siroti Lenart in Alenčica, prijateljstvo z Janezom, želja po bogastvu, Alenkina nosečnost, Zagradišnikova nevoščljivost, poročno slavlje ipd.

Zelo pomembni pa so tudi zgodovinski motivi: kraja in božjeropništvo v gornjegrajskem samostanu, sprememba kazni, Matteo de Cividale prepozna lokostrelca Lenarta, patriarhova pomoč, odhod v Sveto deželo, trdnjava Dumyat ipd.

Tudi v tem delu sta dva ljubezenska trikotnika: Alenčica - Lenart - Magda in Alenčica - Jakob - Lenart.

5. NACIONALNA IDEJA

Med dvema svetovoma

Nacionalna ideja je močno izražena že s samo izbiro snovi. Avtor nam

namreč v tem delu prikazuje rojstvo nacionalne identitete, boj Slovenov in njihovo začasno osamosvojitve izpod frankovske nadoblasti.

Nacionalna ideja je izražena z romantičnim slikanjem Slovenov in Frankov. Sloveni so - razen nekaterih posameznikov, ki so nevoščljivi in izdajalski (velmož Unčat) - preprosti, pošteni, požrtvovalni in ozaveščeni. Franki so večinoma oholi, zviti in nepošteni. Posebno so te lastnosti opazne pri frankovskih cerkvenih dostojanstvenikih (nadškof Adalvin, nadduhovnik Rihpad). Slovanska blagovestnika Ciril in Metod sta opisana brez napak in v romanu učinkujeta kot bi bila razsvetljena.

Manj skrajnostno so opisani Moravani, ki jim je dovoljeno, da se obnašajo kot je navada med bližnjimi sorodniki: skladno z interesi in počutjem, ki se jim slej kot prej oprostijo, četudi marsikdaj povzročijo veliko zla.

Požar krvi

Nacionalna ideja je tudi tu prisotna, a ni tako intenzivno izpostavljena.

Kaže se v težnji glavnih oseb po ponovni nacionalni osamosvojitvi, vendar je ta težnja prikrita, odnos do druge narodnosti - zaenkrat so to Franki, ki trenutno zaradi bolnega kralja Arnulfa niso preveč bojeviti -

pa spravljlivejši. Takšen je odnos do mejnega grofa Vihinga, ki je nasledil Kocljevega morilca Gozvina, s katerim se

velmož Ljubič sprijatelji in da njegovi ženi v rejništvo celo svojo hčer Mojslavo.

Sloveni v tem delu niso več tako poudarjeno romantično prikazani. Knez Braslav in njegov pomočnik Rogič se poslužujeta tudi nepoštenih ukan, ki so podobne ogrskim in nam sporočata, da namen (osvoboditev izpod tujega jarma) opravičuje sredstva. Tako npr. za svojo morebitno zmago žrtvujeta ogrskega mirovnega poslanca Gezo.

V drugem delu romana tudi mlajši Vihing, Frank Kuno, po svoji strahotni nesreči (kastraciji) pokaže svoje dobre lastnosti in učinkovati začne krščansko pravilo, da smo v trpljenju (na poti ljubezni) vsi bratje - brez ozira na nacionalno ali katerokoli drugo pripadnost. Na koncu se nacionalna ideja celo povsem pritaji: Ciril in Mojslava se odzoveta Kunovemu vabilu in se iz porušene Panonije preselita v Poetovijo.

Križar Lenart

Nacionalna ideja je tu - predvsem v liku glavne osebe - vseskozi prisotna.

Lenart zraste iz nič in je ves tak, kot je njegov narod: brez lastnine in brez svojega plemstva. S slovensko prvinsko preprostostjo, spretnostjo in pogumom poseka vse tuje plemiče in cerkvene imenitnike. Na nek način se sprijazni z usodo, pri tem pa ohrani neverjetno živost in moč, ki je nazadnje kronana tako, da postane svobodnjak s svojo lastnino in sme imeti tudi svojo voljo in prepričanje.

c) Analiza skupnih značilnosti

1. Značilnosti zgodovinskega romana

Romani ® značilnosti	Vrnitev v življenje (povest)	Med dvema svetovoma	Požar krvi	Križar Lenart
Heroična preteklost	-	++	+	+

Arhaiziran jezik	-	-	-	-
Pasivni junak	+	-	-	-
Fabulativnost (napetost na koncu pogl.)	-	-	-	+
Fikcija v % (izmišljene os. in dog.)	63,5	34,6	63,2	47,2
Fakt v % (resnič. zg. dog. in os.)	36,5	65,4	36,8	52,5
Etnični nacionalizem (proti tuji	-	++	+	-

imper. sili)				
Liberalni nacionalizem (proti cerkv. aristokrac.)	+	-	-	+
TIP: smisel v prezent.pret.	+	+	+	+
- preteklost v temnih b. kot predst. sedanjosti	+	+	+	+
Občutje preteklosti	-	-	-	-
Eksperiment	-	-	-	-

2. *Elementi trivialnosti*

Romani ® lastnosti trivial.r.Ž	Vrnitev v življenje (povest)	Med dvema svetovoma zg. roman	Požar Krvi zg. roman	Križar Lenart zg. roman
Ljubezenski trikotnik	+	+	++	++
Bolezen	+	+	+	+
Moralični imperativ	++	+++	++++	+++
Kategorični imperativ	-	+	-	-
Osamljenost (sirota, rejenka)	+	+	+	+++

Srečen konec	+	-	+	+
Shema ©	-	-	+	-
ljubezen.				
pustol.				
žanra				

? pri Požaru krvi pomeni, da je konec srečen le za glavna junaka: za Mojslavo in Cirila. Vsi svojci končajo tragično: Rogiča ubijejo, Tunci se zmeša, Braslava ubijejo, Ventescela naredi samomor.

? pri Križarju Lenartu pomeni, da Alenčica in Lenart, ki sta bila na začetku zaročenca, ne prideta skupaj. Kljub temu je konec spravljiv, saj je že pred odhodom med križarje Lenartu všeč tudi Magda in v romanu je nakazano, da bo zdaj odšel k njej.

© Shema ljubezenskega pustolovskega žanra: po sili razmer se mora par ločiti, po prestanih dogodkih pa se spet najde. (Miran Hladnik, Trivialna literatura.)

- pomeni odsotnost pojava

+ pomeni prisotnost pojava

++ pomeni poudarjeno prisotnost pojava

3. Prikaz ljubezenskih trikotnikov

V. ZAKLJUČEK

Iz analize skupnih značilnosti Hudalesove zgodovinske proze je razvidno, da imajo posamezna dela precej skupnih točk.

Pripovedni položaj je tako v povesti kot v zgodovinskih romanih **sceničen**. Pripovedovalec se razdeli na več junakov in nastane več razgledišč. **Pripovedni način** pa je **pripovedovana pripoved**. Pripovedovalec se vede avktorialno in intrapersonalno.

Poglavja so oblikovana tako, da je vsako poglavje bolj ali manj zaključena celota. Vse zgodbe so pripovedovane stopnjevano, po sintetičnem principu, z izjemo prve epizode povesti Vrnitev v življenje, kjer je pripoved retrospektivna in zadnjega poglavja romana Požar krvi,

kjer se sintetični princip spremeni v analitičnega, v retrospektivno kroniko. To poglavje je od vseh tu obravnavanih del Oskarja Hudalesa, tudi edino mesto, kjer je jezik delno arhaiziran. Ker ta pojav predstavlja samo dvajsetino romana Požar krvi (24 strani), ga v pregledni tabeli skupnih značilnosti nisem upoštevala.

Vsi trije zgodovinski romani Oskarja Hudalesa so zapis heroične preteklosti. Pasivni junak nastopa le v povesti. Fabulativnost je nekoliko bolj izražena v Križarju Lenartu, drugod so poglavja praviloma zaokrožene celote, ki se ne zaključujejo z napetim pričakovanjem.

Veliko literarnih oseb je fiktivnih, zgodovinske osebe pa so le malo in zelo pazljivo preoblikovane. Psihološke značilnosti številnih oseb pa so si podobne, osebe torej marsikdaj niso psihološko poglobljene, niti ne

funkcionirajo času primerno. Govorijo, mislijo in čutijo, kot bi se zgodba odvijala v modernem svetu. To je za empatijo in verjetnost lahko moteče. Fikcija prevladuje nad faktom v Vrnitvi v življenje in v Požaru krvi. V Križarju Lenartu in Med dvema svetovoma prevladuje fakt.

Literarne osebe so idealizirane, neslovenci so večinoma slabi, kar je najbolj opazno pri romanu Med dvema svetovoma. V tem delu je tudi najbolj opazna avtorjeva simpatija do glavnega lika. Nacionalizem je prisoten v vseh delih: v dveh delih etnični, proti Frankom in Obrom ter Ogrom, v dveh delih pa liberalni, proti cerkveni aristokraciji.

Iz posameznih tekstov, kakor tudi iz pisateljevih spremnih besed je

razvidno, da jih po tipu umeščamo med tista dela, ki imajo svoj smisel v prezentaciji preteklosti. Preteklost je prikazana v zmerno temnih tonih kot predstopnja sedanjosti. Občutja preteklosti - razen v arhaizirani kroniki na koncu romana Požar krvi - nisem imela, prav tako nisem zasledila eksperimenta.

V vseh delih najdemo ljubezenski trikotnik, v Požaru krvi in Križarju Lenartu celo dva. V vseh obravnavanih delih sta prisotna tudi bolezen in moralični imperativ. Moraličnemu imperativu je v posameznih romanih podvrženih celo več oseb. V vseh delih je kot eden pomembnejših motivov zastopana tudi osamljenost.

Brezpogojno srečno se konča le povest Vrnitev v življenje, pogojno srečna sta konca v romanih: Požar krvi in Križar Lenart, v romanu Med dvema svetovoma pa je konec tragičen. Shematična ljubezenska zgodba je prepoznavna le v romanu Požar krvi, v romanu Med dvema svetovoma pa oblikuje usodo Kocljeve žene Dražene njena podvrženost kategoričnemu imperativu: njen mož Kocelj (in skupaj z njim tudi ona) je v smrtni uri obljubil očetu Pribini, da bo še naprej podložnik Frankov. Kocelj je to obljubo prelomil, Dražena pa nikoli. Pisatelj ji tega ni oprostil.

VIRI IN LITERATURA

- Oskar Hudales: Vrnitev v življenje: Zgodovinska povest. Ljubljana: Kmečka knjiga, 1959.
- Oskar Hudales: Med dvema svetovoma: Zgodovinski roman. Murska Sobota: ČZP Pomurski tisk, 1962.
- Oskar Hudales: Križar Lenart: Zgodovinski roman. Maribor: Založba Obzorja, 1962.
- Oskar Hudales: Požar krvi: Roman. Murska Sobota: ČZP Pomurski tisk, 1969.
- Fedora Ferluga-Petronio: Lika apostolov Cirila in Metoda v slovenski literaturi. Slavistična revija, letnik 34/1986, št. 1, januar-marec, str.98-99.
- Marijan Kramberger: Knjižna žetev 1962. Naša obzorja 1963, št.9-10, str. 412-430.

- Oskar Hudales: Zakaj so nam "panslavistični" romani še vedno potrebni. Naša obzorja XVII/1964 št. 2, str. 86-88.
- France Forstnerič: Hudalesova avtoritativna preproščina. Naša obzorja XVII/1964, št. 4, str. 186-188.
- Martin Jevnikar: Roman o knezu Koclju. Literarne vaje XV. 1963-64, str. 189-191.
- Franc Šrampf: Ljudska zgodovinska povest. Novo obzorje 1959, str. 289-290.
- Marijan Kramberger: Oskar Hudales, Vrnitev v življenje. Naša sodobnost 1959, str. 841-42.
- Miran Hladnik: Povest. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1991. (Literarni leksikon: zv.36). 20.
- Miran Hladnik: Pot slovenske zgodovinske pripovedne

proze v 20. stoletje. XIX. SSJLK (4.-16.julij 1983)

66-74.

- Helga Glušič: Sodobni slovenski zgodovinski roman.

XIX. SSJLK (4.-16. julij 1983) 78-79.

- Matjaž Kmecl: Zgodnji slovenski zgodovinski roman.

XIX. SSJLK (4.-16. julij 1983). 54-55.

- Miran Hladnik: Slovenska zgodovinska povest v 19. stoletju. XXX. SSJLK (27.6.-17.7.1994).150.

- Miran Hladnik: Slovenska diskusija o zgodovinski povesti in zgodovinskem romanu. SR XLIV/2 (1996)

203-220.

- Miran Hladnik: Slovani v slovenski zgodovinski povesti. XXXII. SSJLK (24.6.-13.7.1996). 123-127.

- Miran Hladnik: Slovenski ženski roman v 19. stoletju. SR XXIX/3 (1981). 262-295.

- *Miran Hladnik: Temeljni problemi zgodovinskega romana.*
SR XLIII/1 (1995). 1-9.
- *Miran Hladnik: Temeljni problemi zgodovinskega romana.*
SR XLXIII/2 (1995). 183-199.
- *Miran Hladnik: Preštevna določila slovenske povesti.*
SR XLI/1 (1993). 65-73.
- *Miran Hladnik: Trivialna literatura. Ljubljana: DZS*
1983. (Literarni leksikon 21). 81.
- *Oskar Hudales: O mojem rojstnem dnevu - Prispevek za*
avtobiografijo. 7 dni VII/1957 št. 36 (6.9.).
Str. 10.
- *Hudales-Trauner Zora: In memoriam očetu, Oskarju*
Hudalesu. Dialogi VIII/1972 št. 12. Str. 885-887.
- *Fran Roš: Oskar Hudales. Novi tednik XXII/1968 (26.*

12.). Št. 48.

- Rudolf Branko: Spominu Oskarja Hudalesa. Novi Razgledi XVIII/1969 (22. II.). Št. 4. Str. 109.

- Franc Šrimf: Oskar Hudales. Delo X/1968 št. 344 (18. 12.). Str. 5.

- Švanjncer Janez: Kaj je človek? Dialogi V/1969 št. 3. Str. 124-129.

- Trije jubileji zaslužnih tovarišev. PD VI/1955 (23. IX.). Št. 14.

- Župančič Jože: Oskarju Hudalesu v prijateljsko slovo. Večer XXV/1969. Št. 7. (10. 1.).

- Alenka Glazer: Zapis o njegovem pripovedništvu. Delo 37 št. 201 (31. 8. 1995). Str. 12.

- Dušan Mevlja: Oskar Hudales. Ob 80-letnici rojstva. Večer 41/1985 (13. 8.). Št. 186. Str. 4.

[DOMOV](#) - Družinsko gledališče Kolenc